

Vývoj krajiny v obrazech

České Budějovice, 18.5.2012

RNDr. Tomáš Kučera, PhD.

Přírodovědecká fakulta JU

České Budějovice

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Česká krajina?

- Bohuslav Balbín 1679:
Krásy a bohatství české země
- Krajina – krajinomalba:
V. Hollar, K. Škréta:
krajina jako kulisa
- Fotografie (přelom 19.-
20. století)
- Mapy a letecké snímky

Mapa Čech v podobě růže, Kristián Vetter, 1668

Příroda a/nebo krajina?

Jan Jakub Hartmann: Skalnatá krajina s
chýší 17./18. stol.
a syn František Antonín

Václav Vavřinec Reiner
- Barokní krajiny

Norbert Grund

František Xaver Procházka
- iluze, rokoko

Karel Postl – romantik
1806-1818 – krajinářská škola při pražské
akademii

1835 oživil Antonín Mánes

- Hrady
- Aleje

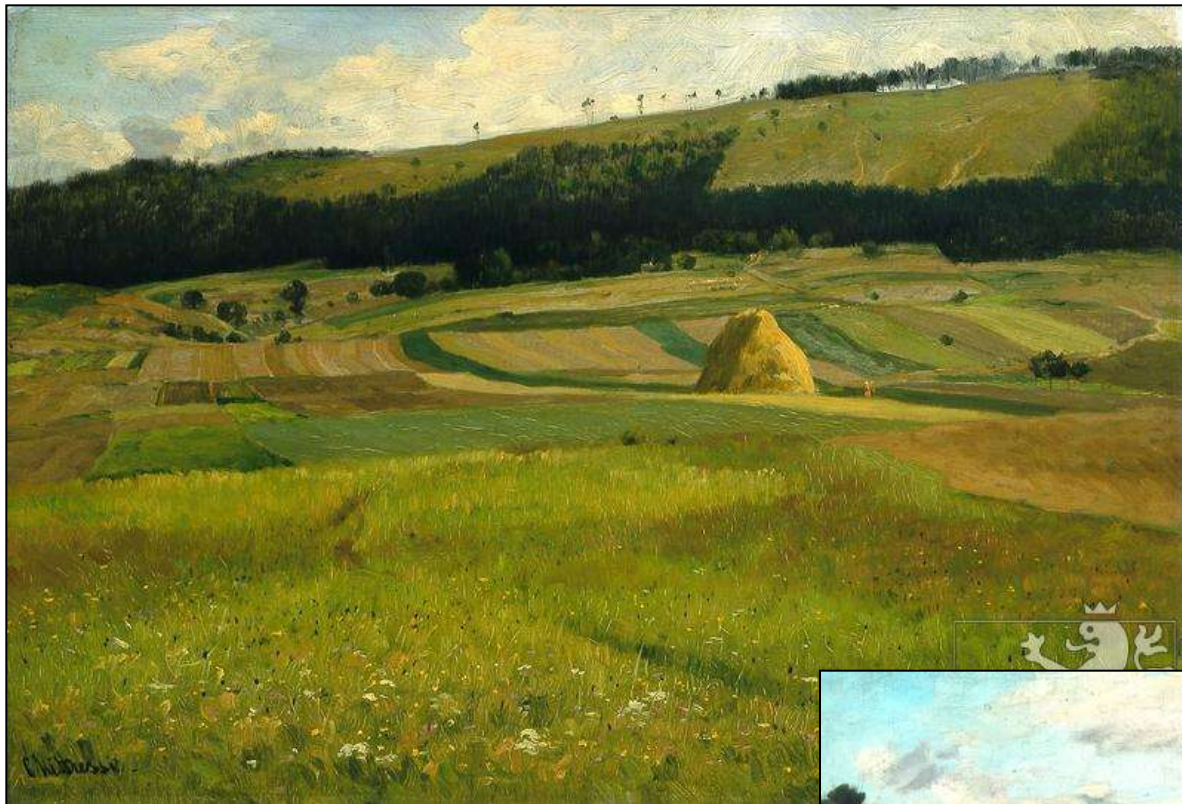
B. Havránek: Podzimní krajina, Krajina u Mělníka, 1868 (Fridrich Hawranek)
Žák Mánese, Haushofera (mnichovská škola, alpské motivy): mj. A. Bubák, H. Ullik, A. Kosárek, **J. Mařák**

Škola J. Navrátila, kvaš, dekoratérský styl, alpské motivy, od romantismu k realismu

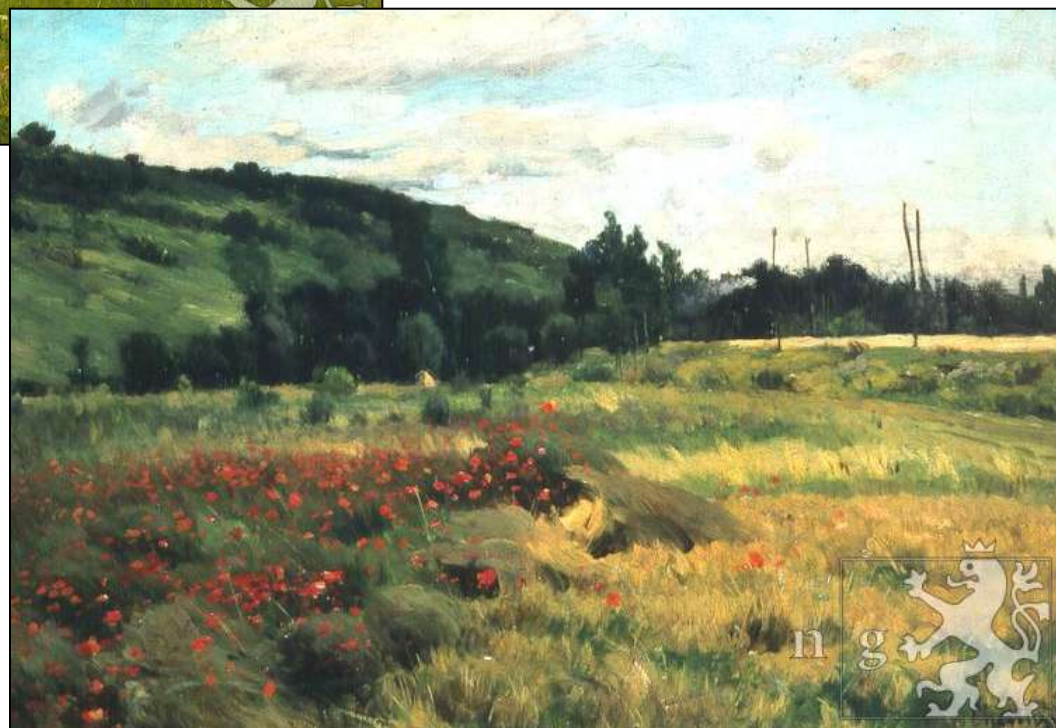
Adolf Kosárek

Antonín Chittussi
1887 Krajina z poříčí
Chrudimky

Chittussi 1884-5: Na dráze
Orleánské

Fontainebleau: 1847 Th.
Rousseau zakládá
barbisonskou krajinářskou
školu

Mařákova škola: Kaván,
Slavíček, Dvořák, Pečinka,
Lebeda, Kalvoda, Panuška, Lolek,
Havelka, Ullmann, Bubeníček,
Radimský - impresionismus

Jaroslav Panuška
Jihočeská krajina

Jakub Schikaneder

Letem českým světem 1898/1998

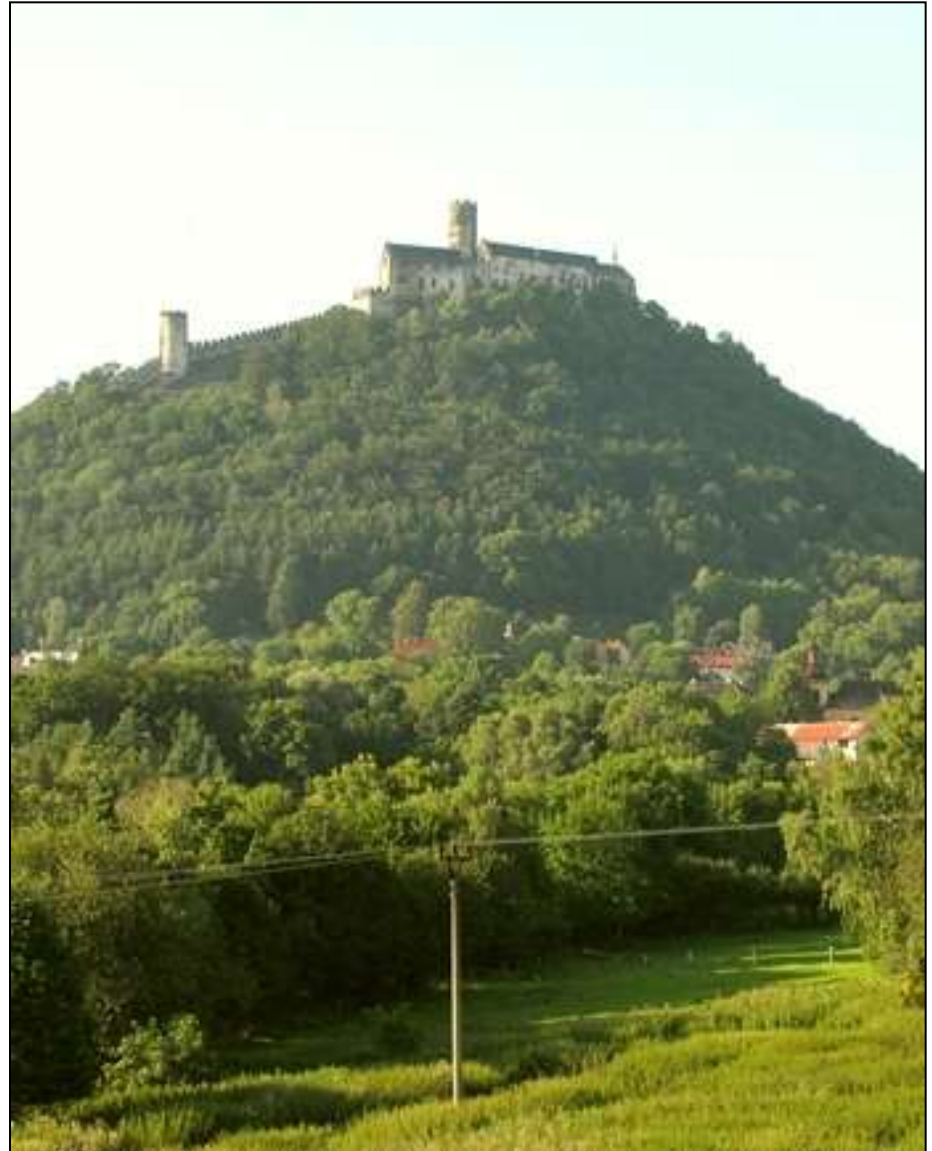
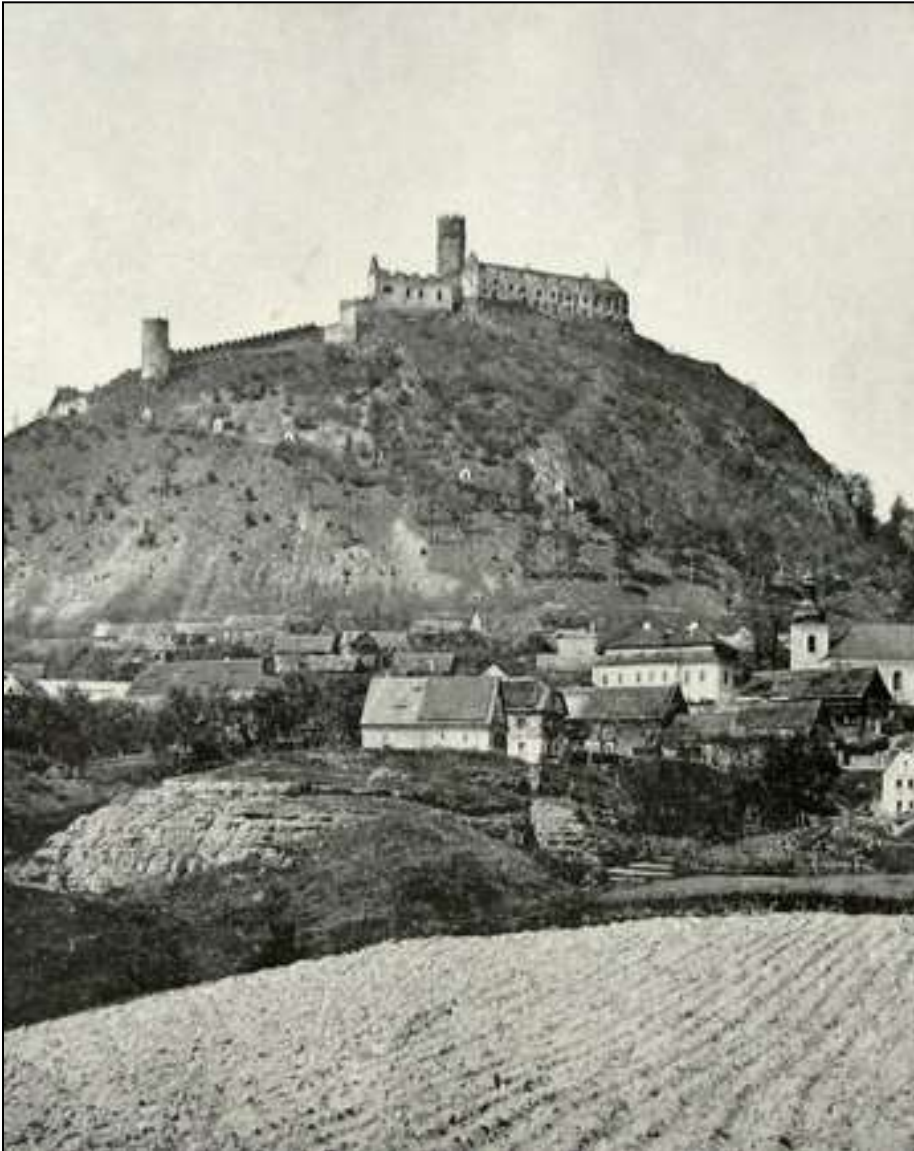

Potštejn

Bezděz u Bělé n. Labem

Orlík nad Vltavou

Žebrák a Točnick

Josef Sudek: Nový Most.

Repro: [nakladatelství Kant](#); zdroj: Anna Fárová

Josef Sudek: Od Komořan ke Quidu.

Repro: nakladatelství Kant; zdroj: Anna Fárová

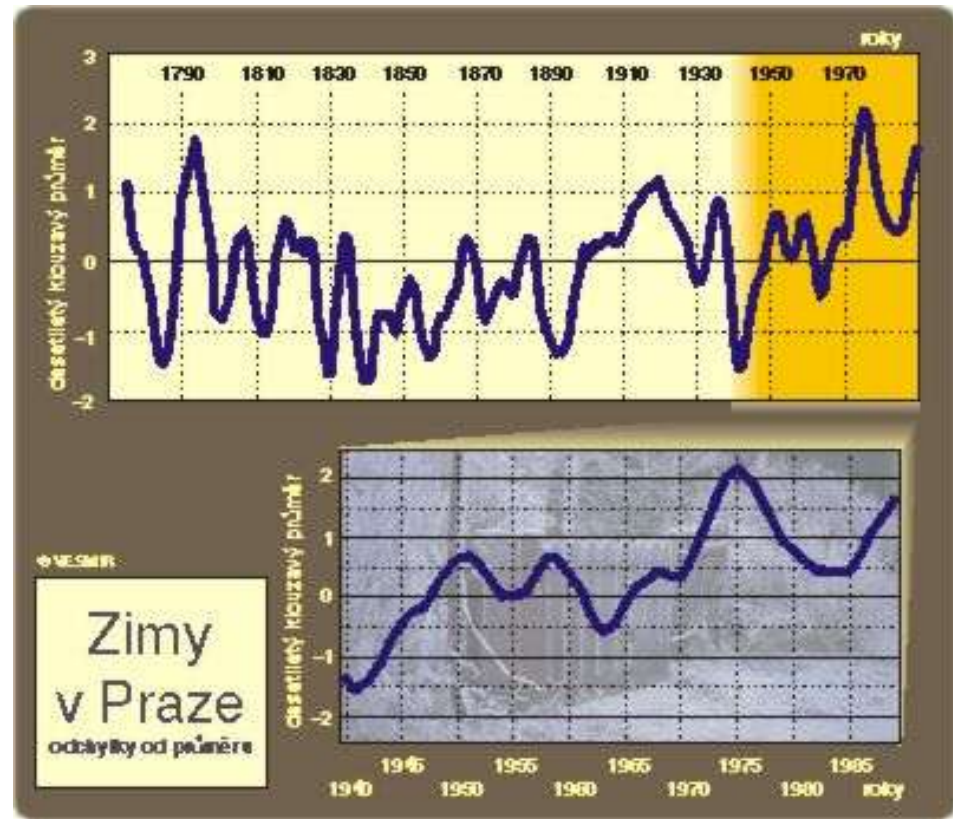
Josef Sudek: Stromy - svědci.

<http://ekolist.cz/cz/kultura/clanky/smutny-sudek>

Oblečení – počasí, klima

Dostatečně zamrzlá Vltava byla skvělým mostem i komunikací, jež zkracovala vzdálenost, autor snímku není znám Reprodukce z knihy Pavla Scheuflera: Fotografické album Čech 1839–1914, Odeon, Praha 1989

Stará mapová díla

www.mapy.cz – mapa 2. vojenského mapování (1836-1852),
měřítko 1: 28 800

Mapy staré (Müllerova, vojenské mapování, atd.)

<http://www.oahshb.cz/staremapy/index.htm>

<http://mapy.vugtk.cz>

<http://oldmaps.geolab.cz/>

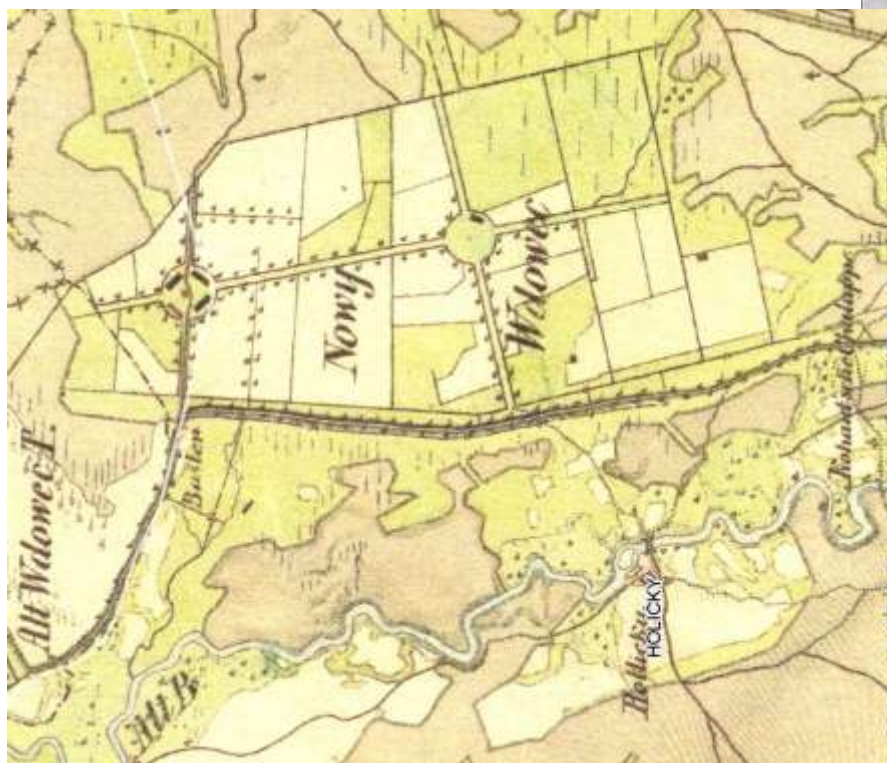
Kompletní letecká mapa ČR pořizená v letech 1952 - 1956

<http://kontaminace.cenia.cz/>

Obr. č. 83: Mapa rybníční soustavy na třeboňském panství z roku 1779. Rukopisná kolorovaná mapa, bez názvu, fecit J. J. Pachmann Vienn May 1779. Bez měřítka, 920 x 740 mm, zmenšeno. SOA v Třeboni, sign. IA No 1b. Na mapě jsou znázorněna pole, louky, lesy, pastviny, sídla formou půdorysů. Názvosloví německé, latinská legenda s 68 jmény rybníků (Romžberk s č. 1). Barevná reprodukce in: Kalný, A. (1989), mapa č. 32.

Plán zrušeného rybníka Nový vdovec na zač. 19. stol., (Jan Vitman působil 1826-1840).
 => Modernizace zemědělství (cukrovka) a pokles odbytu
 Obnovil je V. Horák v 2. pol. 19. stol, po obnově dva rybníky (NV a Ženich)

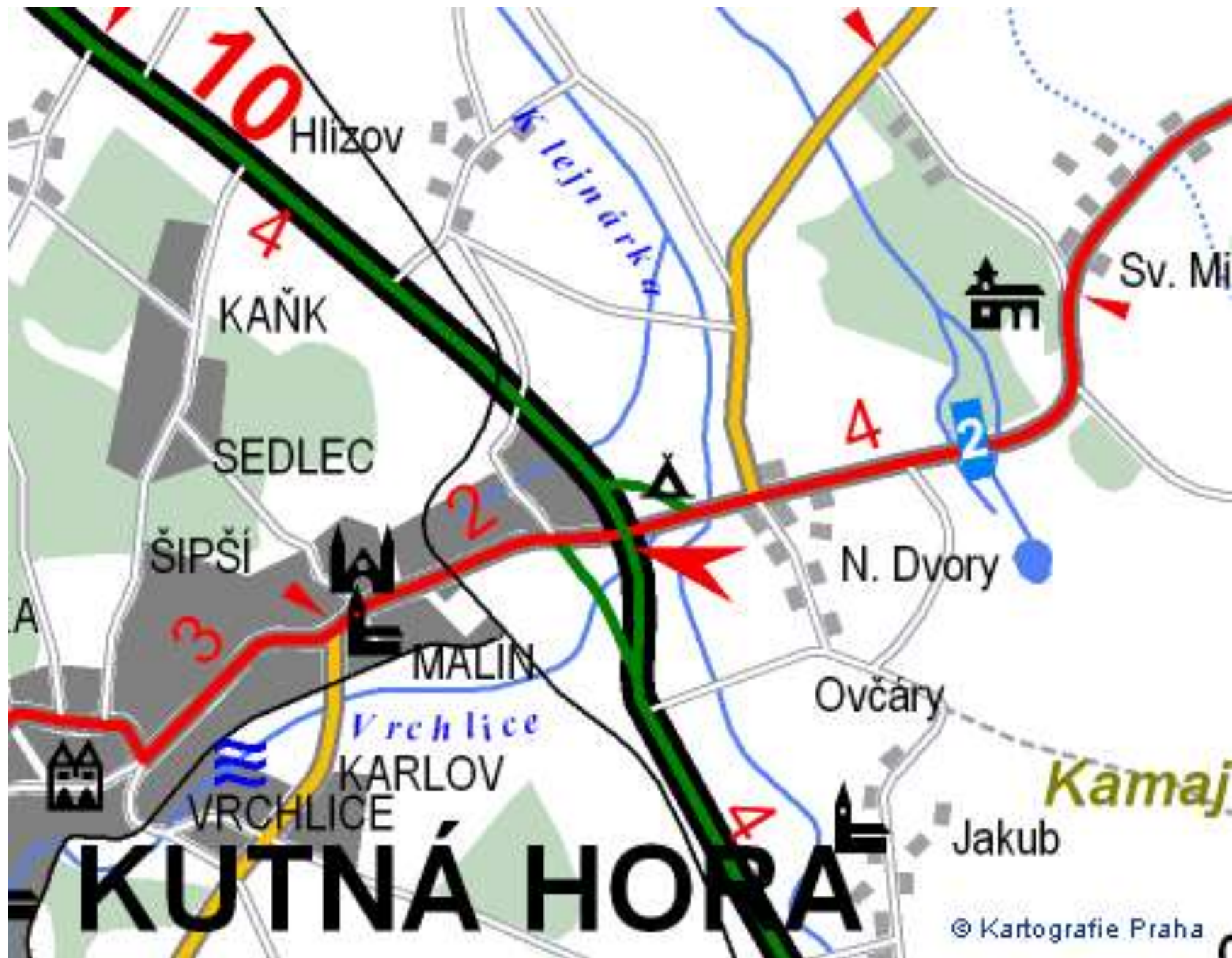

? *Butomus umbellatus*

Rybník Tisý, Václav Jansa, 1896

10

Hlízov

Kolečná

KAŇK

SEDLEC

ŠIPŠÍ

MALIN

KARLOV

VRCHLICE

N. Dvory

Ovčáry

Sv. Mi

Kamaj

Jakub

KUTNÁ HORA

© Kartografie Praha

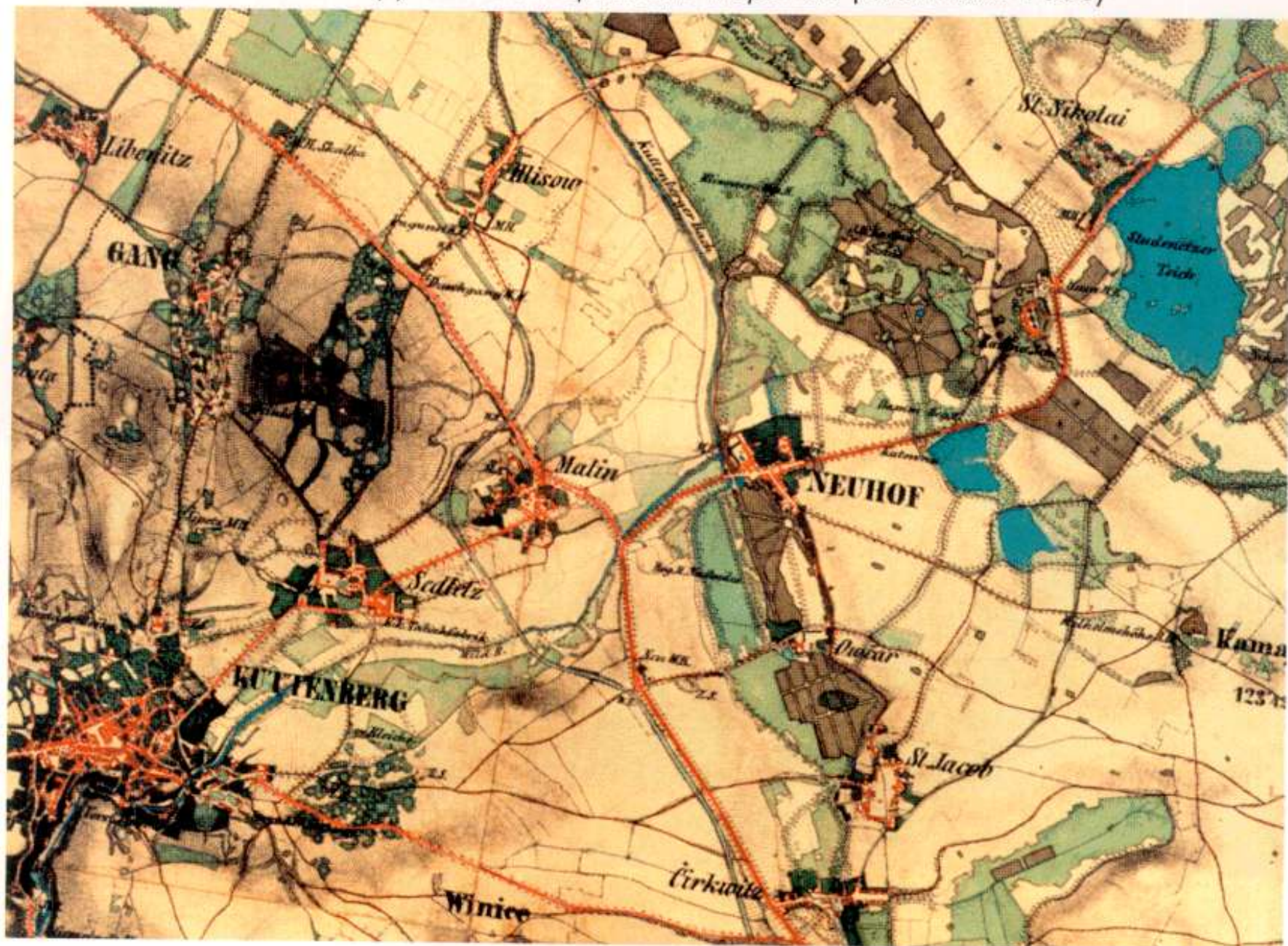
Müllerova mapa Čech 1720

Obrázek I : Ukázka mapy prvního vojenského mapování (kolem roku 1780)

Obrázek II : Ukázka mapy druhého vojenského mapování (kolem roku 1850)

Letecké snímky černobílé

Historický LS (zde 1938) umožňuje posoudit „výchozí“ (historický) stav krajiny v porovnání se stavem současným, a to zejména:

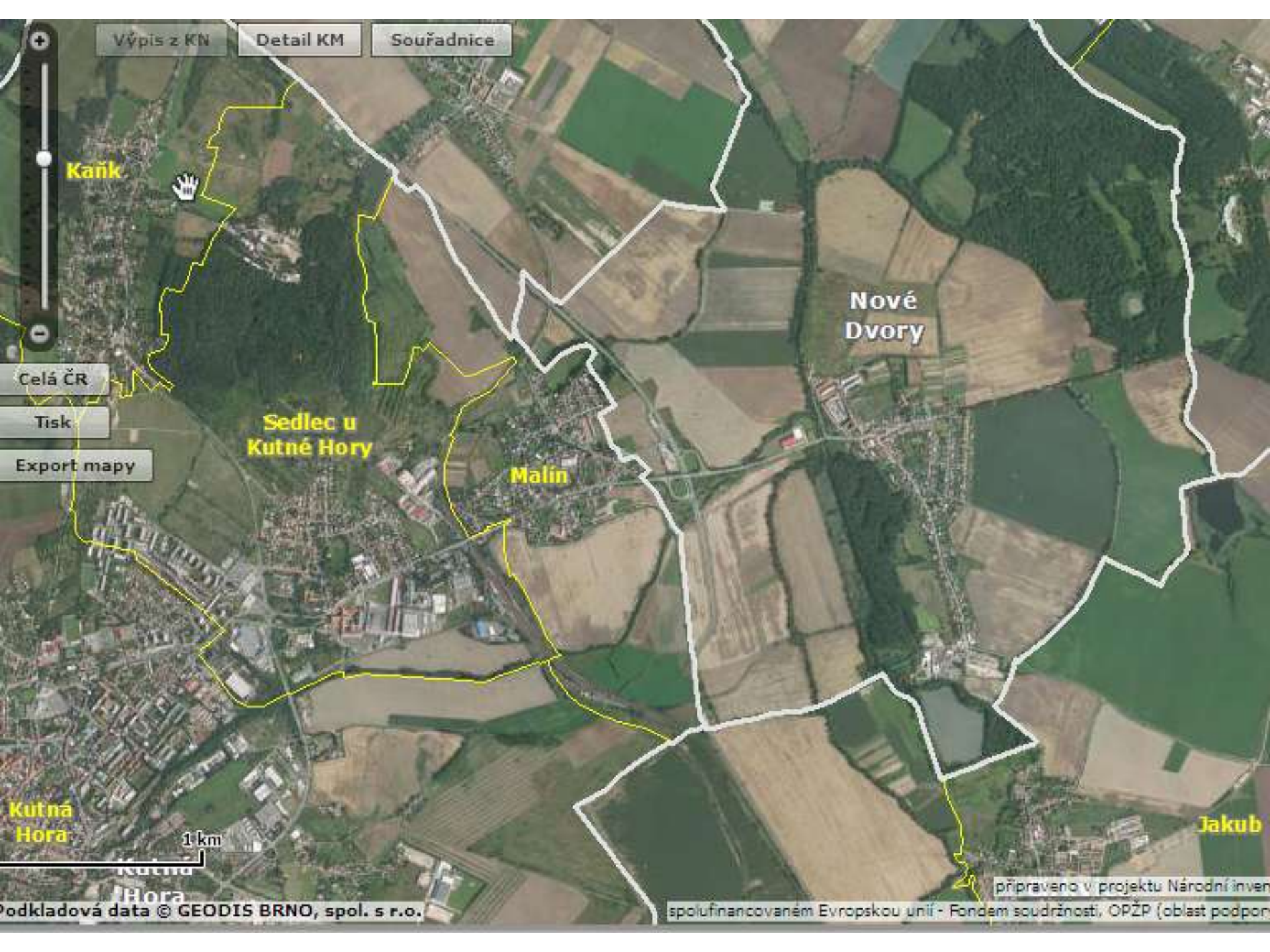
- **změny využití pozemků:** les (možno rozlišit podrobněji – viz výše a níže) – zemědělská půda (např. sady, zahrady, orná půda, louky a pastviny, ...) – urbanizované plochy (obytná zástavba, průmyslové podniky, obslužné plochy apod.) – dopravní cesty (silnice, parkoviště, železnice, železniční a jiné plochy a stavby) – vodní plochy (rybníky, nádrže,...), „meliorované“ pozemky (tj. s likvidací přirozených a polopřirozených stanovišť), zvláštní plochy (s těžbou, výstavbou, po požáru aj.),
- **změny ploch (rozlohy):** lesní plochy (výsadba vs. přírodní les, plochy podle věkových tříd, složení, zakmenění/hustoty apod., plochy lesních školek a jiných objektů, průseky, mýtiny, trvalé změny) – zemědělské plochy (podle typu kultury, velikost jednotlivých lánů, zastoupení luk a pastvin atd.) – cesty (ubývání cestní sítě vs. rozšiřování a výstavba komunikací) – jinak využitě a nevyužitě plochy (těžba, skládky, skladové a obslužné plochy, ladem ležící pozemky, plochy pro rekreaci apod.), přírodní plochy celkem (?) aj.,
- **změny uspořádání krajiny:** zastoupení lesa – zemědělské půdy – urbanizovaných ploch – přírodních a přírodě blízkých ploch, struktura krajiny (krajinná matrice, koridory, plošky), propojenost přírodních společenstev (kostra ekologické stability), atp.,
- **změny přírodních a přírodě blízkých struktur:** liniových struktur (okraje lesa a kultur, společenstva podél vodních toků a cest, okraje sídel, meze, ...), rozptýlené zeleně (různé typy), vodních ploch (rybníky a nádrže s přirozenými a polopřirozenými břehy), vybraná společenstva, stanoviště vybraných druhů, ...

PŘEHLED OBJEKTŮ NA LETECKÝCH SNÍMCÍCH V OKOLÍ HEŘMANOVA MĚSTCE

	Objekty a jejich charakter:
Plošné objekty (plocha je podstatnou vlastností)	<p>les (vysoký a nízký, hustý a řídký, listnatý, smíšený a jehličnatý) křoviny a remízky lada, louky a pastviny paseky, světliny, mýtiny, holiny, polomy, lesní školky pole (orná půda a kultury) zahrady sady parky a lesoparky vodní plochy (koupaliště, rybníky, nádrže, zatopená území) a zavlažované plochy zastavěné plochy, stavby, zpevněné plochy (dvory, nádvoří apod.) plochy pro rekreaci a sport (hřiště, pláže, ...) obslužné plochy (parkoviště, odstavné plochy, nádraží, překladiště, skladiště, ...) lomy, těžební jámy, pískovny, hliniště skládky a skladové plochy výrazné změny reliéfu (např. sesuvy, odvaly, navážky, výstavba, ...)</p> <p>ostatní plochy (rozloha, charakter a využití, změny)</p>
Liniové objekty (převládá jeden rozměr)	<p>vodní toky a břehové porosty stromořadí meze a pásy křovin (mj. podél cest) okraje kultur okraje lesa, lesní průseky a svážnice okraje sídel komunikace (silnice, cesty, přístupové trasy, železnice) nadzemní produktovody všechna rozhraní ploch a ostatní koridory (délka)</p>
Bodové objekty (plocha ani délka nejsou v měřítku LS podstatné)	<p>jednotlivé stromy ostatní rozptýlená zeleň nerozsáhlé budovy (chaty, garáže, ...) a další stavby sloupy elektrického vedení speciální objekty (čerpací stanice, vodojemy, objekty na vedeních, bodové zdroje znečištění ovzduší...) zemědělské objekty (sila, „hnojště“, ...) všechny průsečíky linií a ostatní neplošné a neliniové objekty</p>

Výpis z KN

Detail KM

Souřadnice

Kaňk

Nové Dvory

Sedlec u Kutné Hory

Malín

Celá ČR

Tisk

Export mapy

Kutná Hora

1 km

Jakub

připraveno v projektu Národní inventura a mapování území, spolufinancovaném Evropskou unií - Fondem soudržnosti, OPŽP (oblast podpory rozvoje venkova)

Podkladová data © GEODIS BRNO, spol. s r.o.

spolufinancovaném Evropskou unií - Fondem soudržnosti, OPŽP (oblast podpory rozvoje venkova)

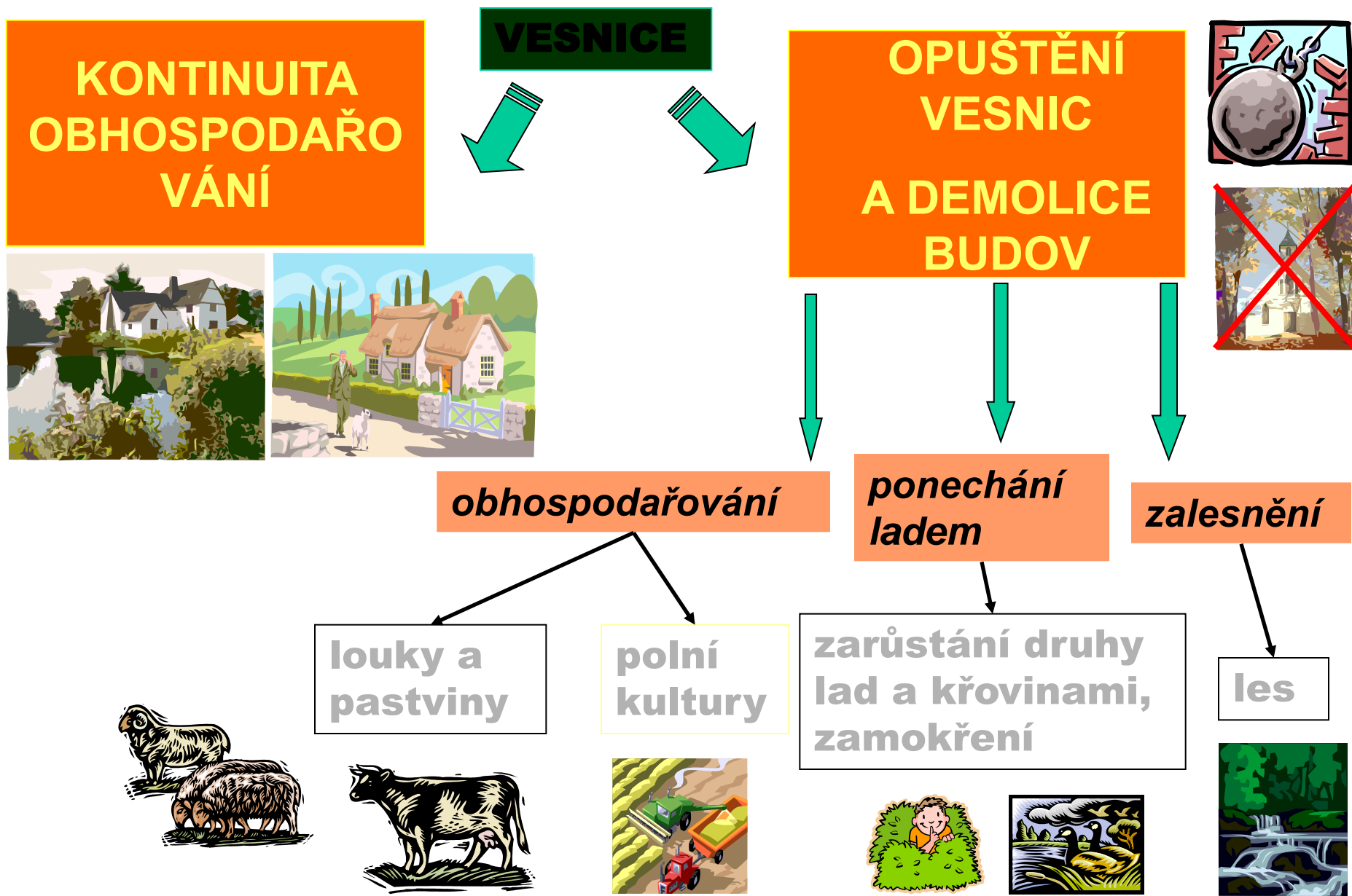
Česká krajina od uklizenosti k vyklizenosti a zpustnutí

Pohraničí: novodobá divočina

Schéma vývoje obcí po 2. sv.v. v pohraničí

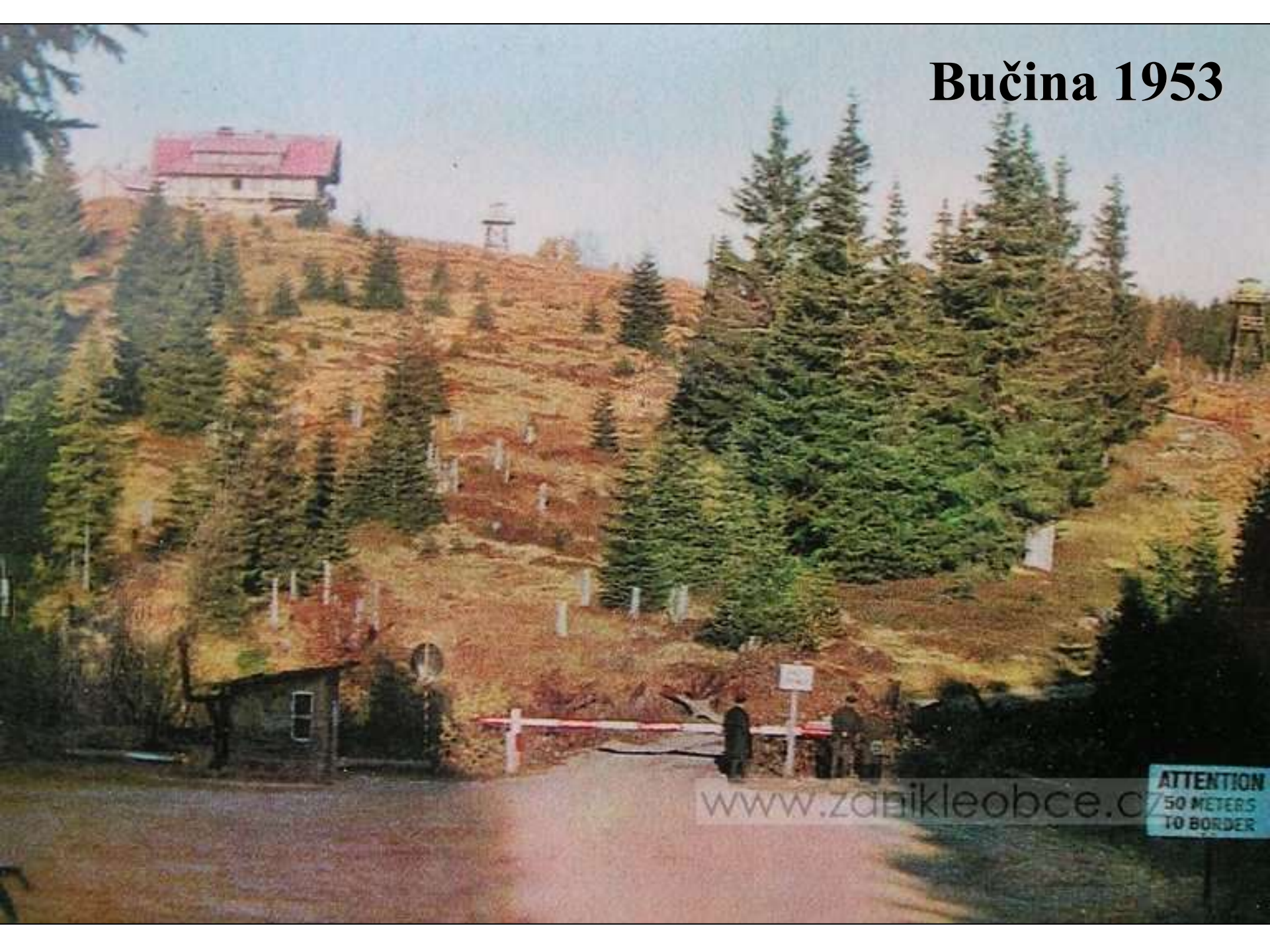

1947

1987

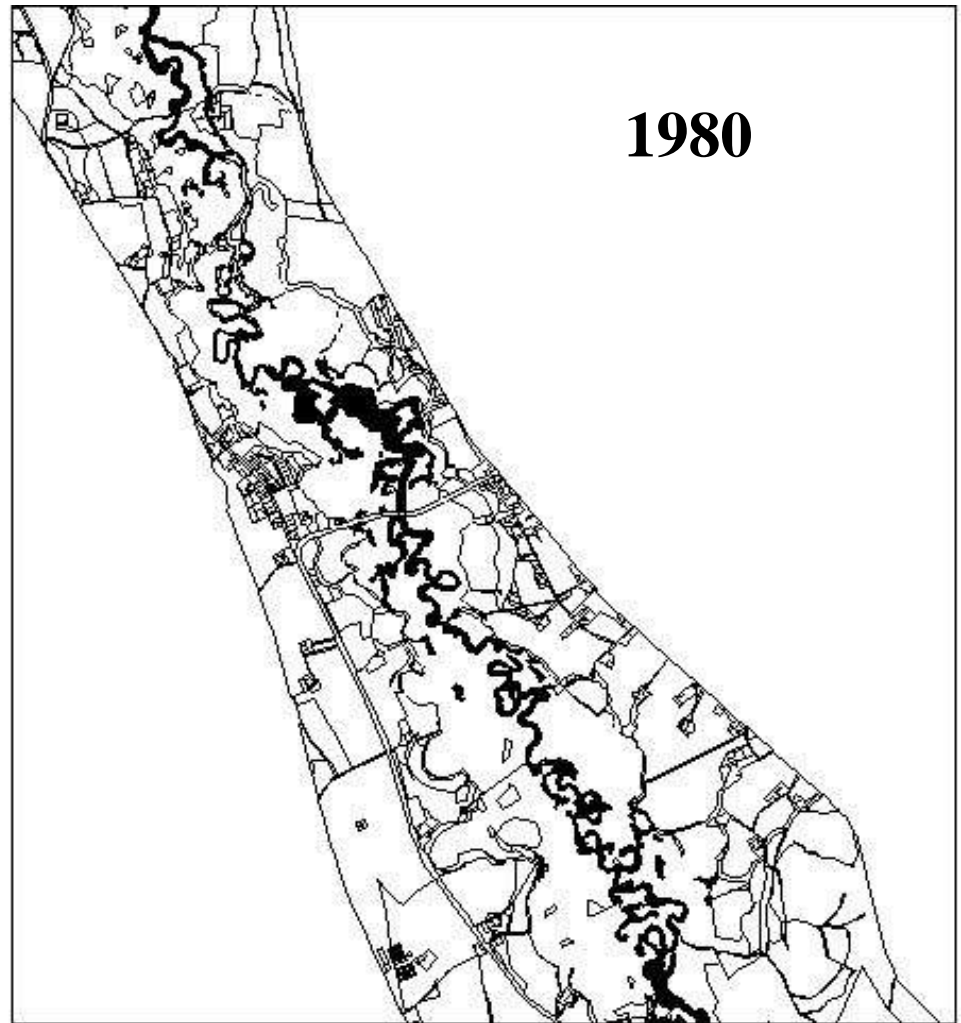
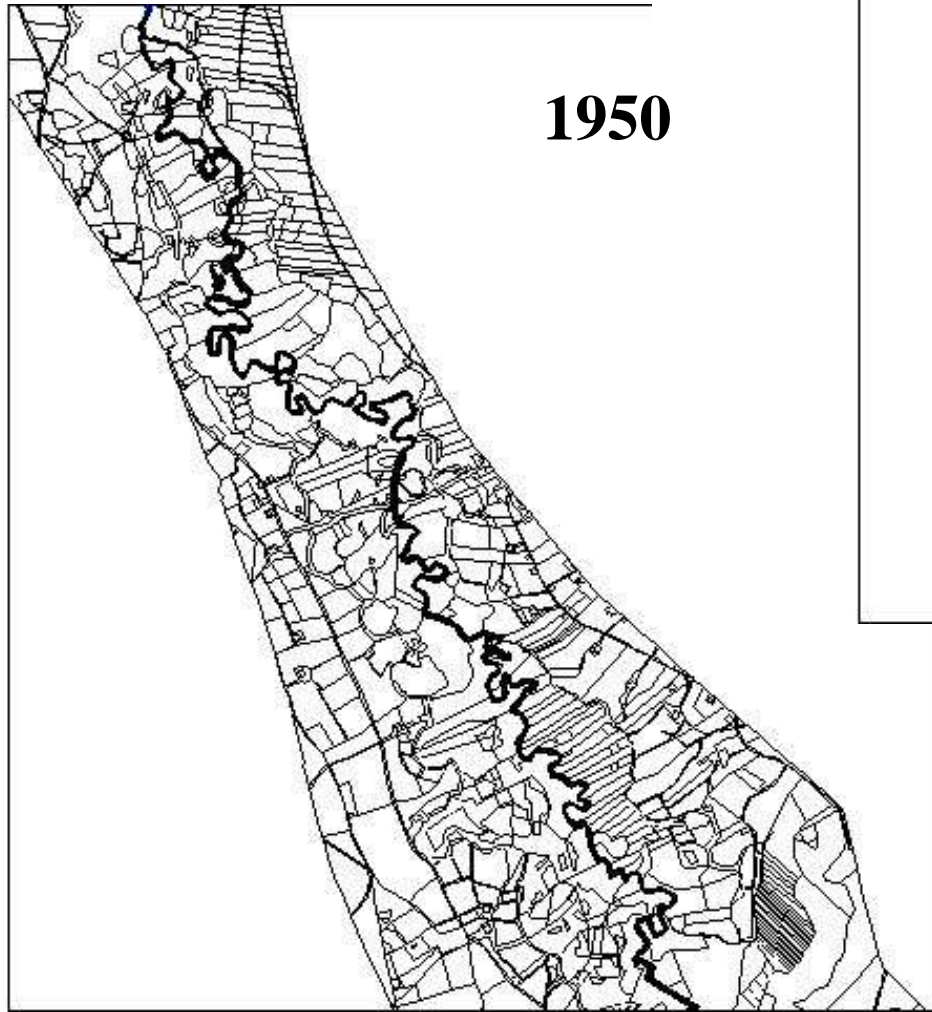
Bučina 1953

www.zanikleobce.cz

ATTENTION
50 METERS
TO BORDER

Vývoj land-use: parcelace

Novodobá historie: povodňová paměť

Současné problémy

- Rozrůstání zástavby kolem měst, skladů podél dálnic
- Nevratné ztráty půdního fondu
- Absence krajinného plánování, urbanismus?
- Pěstování energetických plodin
- Neúnosná fragmentace krajiny s rozvojem dopravní infrastruktury
- Změna členitosti pozemků, přeškálování zrna
- Ztráta horizontů
- Devastace kulturních památek, parků
- Globalizace, ztráta identity
- Trvalá udržitelnost?
- Atd.... (nejsem agent STUŽ ani aktivista)

Vyhodnocení: rozdělte studenty podle materiálů, které mají k dispozici do několika skupin tak, aby se samostatně vyhodnocovaly následující pohledy:

- Centra měst a obcí – architektura, řemesla na náměstí podle vývěsních štítů, dopravní prostředky, oblečení lidí podle ročního období
- Periferie měst a obcí – hospodářské využití plochy, zemědělství, průmyslové závody, doprava (železnice!), vodní plochy, charakter zástavby
- Významné pamětihodnosti a turistické cíle – architektura, výsadby zeleně, cesty, místa pro odpočinek, sakrální architektura, atp.
- Vývoj parcelace pozemků, zástavby, industrializace, cestní sítě, atd. z map a leteckých snímků.

ZMĚNY OBJEKTŮ PODLE LS – KOMENTÁŘ

Objekt	Komentář k leteckým snímkům			Pozn.
	1938	1975	1990	
Les	Věkově rozrůzněné porosty, ostře ohraničené od ostatních ploch	Stárnutí lesa, zvětšuje se věková stejnorodost	Plocha lesa přibývá vzhledem k zarůstání pasek, průseků a dalších ploch uvnitř lesa nebo na jeho okraji a ubývá ve prospěch sídel a komunikací, les je více stejnorodý	Hodnocení změn lesa (vč. zdravotních) ztěžuje různá roční doba pořízení LS
Orná půda	Velké množství malých ploch (políček) protáhlých v jednom směru, různé kultury, kombinace s lesními plochami a rozptýlenou zelení	Velké plochy, úbytek ve prospěch výstavby zemědělských objektů	Další spojování ploch (lánů), jednotné obhospodařování, plocha přibývá na úkor cest a dalších ploch a ubývá ve prospěch sídel (vč. zemědělských objektů) a komunikací	Problém s rozlišením kultur
Lada a louky	Většina ploch je využita (lada se nevyskytuje)	Některé okrajové plochy zůstávají ležet ladem	V okolí zemědělských nebo obslužných objektů a na okrajích využitých ploch je možné najít nevyužité plochy (lada)	Problém s rozlišením využívaných a nevyužívaných ploch
Sady	Udržované (často mladé) sady jsou významným prvkem krajiny	Plocha sadů se místy zvyšuje na úkor ostatních ploch, snižuje se udržovanost	Plocha sadů se snižuje ve prospěch zahrad, orné půdy a ostatních ploch, sady stárnou a jsou méně udržovány	
Vodní toky	Přirozeně tekoucí vodní toky lemované zelení převažují	Ubývá přirozených vodních toků lemovaných zelení	V některých případech byly změněny trasy vodních toků a rozrušena doprovodná zeleň	Některé vodní toky nejsou přes svůj význam v LS rozlišitelné
Vodní plochy	Rybníky jsou lemovány zelení, okolí je udržováno, vodní plochy jsou pravděpodobně využívány	Výjimečně dochází k úbytku ve prospěch sídel a k nárůstu na úkor lesa nebo orné půdy	Některé rybníky jsou upravovány a ztrácejí přirozený okraj, dochází k zanášení nebo zarůstání	Zdá se, že změny byly výjimečné
Stromořadí a liniová zeleň	Prakticky podél všech komunikací je udržovaná liniová zeleň	Liniová zeleň stárne a řídne, ubývá v důsledku rušení komunikací	Podél některých komunikací se udržuje zeleň, jinde řídne nebo mizí, snižuje se propojení linií	Problém s rozlišením na rozhraních ploch
Neliniová zeleň mimo les	Běžně zastoupená, rozrůzněná, různá rozloha	Úbytek v souvislosti se zjednodušováním krajiny	Úbytek ve prospěch orné půdy, příp. sídel	
Jednotlivé stavby	Mimo sídla se stavby vyskytují výjimečně	Vznik nových zemědělských objektů a dalších staveb vč. liniových (např. elektrická vedení)	V některých případech sídla zanikají, jinde výstavba chat a vznik obslužných objektů (zemědělské objekty, čerpací stanice)	
Komunikace (cestní síť)	Cesta ke každému pozemku	Úbytek cest vzhledem ke zvětšování lánů, zpevňování a rozšiřování některých komunikací	Další úbytek cest vzhledem ke zvětšování lánů	Problém s rozlišením na rozhraních ploch

Lesy a jejich dynamika

Ochranářský management

Vyšenské kopce

Problém nastává v okamžiku opuštění hospodaření

Mrtvé dřevo

Houby
Bezobratlí
Ptáci
atp.?

Hledání náhradních stanovišť'

Aleje, hráze, silnice a toky, okraje lesů,
ale **VČAS** a s ohledem na kontext

Parky a zahrady – ochrana kulturního a přírodního dědictví

**Návštěvník – bezpečnost –
obnova struktury**

Volná krajina včera a dnes

Rabas krajina v červenci

**Homogenizace
struktury,
hospodaření,
sjednocení doby
sečí, minimalizace
remízů a struktur,
odvodnění,
dodatkové živiny**

AgroEnvi programy – termíny sečí sjednoceny

Rekultivace

Zalesňování

Krajinné struktury mají vliv na diverzitu

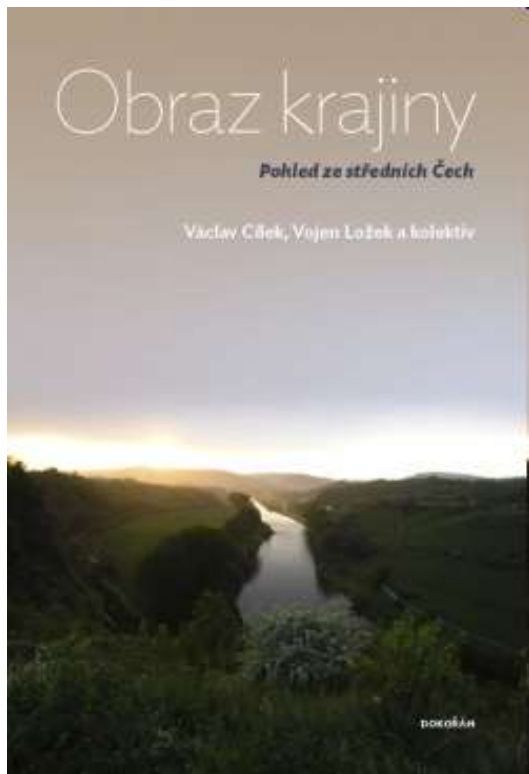

Délka a hustota alejí a
křovinných pláštíů
Zastoupení dřevin
Kvalita lesa a bezlesí

...

Rostliny
Brouci
Motýli
Ptáci
Drobní savci

Ilustrační foto – okolí
zámku Ohrada

Jedním z velkých témat moderní doby je kvalita života, jejíž součástí je kvalita životního prostředí i něco, co se např. v Anglii nazývá "právo na přírodu". Znamená to, že každý člověk by měl mít možnost se snadno dostat do harmonické a jen málo porušené krajiny a přírody.

Zemský zákon z 8.listopadu 1989 o zachování a utváření sídelního obrazu /Hornorakouský zákon obrazu sídel/.

<http://www.dokoran.cz/other/sidelniObraz.doc>

